

ИНФИНИТИВНИЯТ ПОДЛОГ С НЕЯСНА РЕФЕРЕНЦИЯ В СЪВРЕМЕННИЯ ИТАЛИАНСКИ ЕЗИК ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА НОСИТЕЛИТЕ НА ЕЗИКА

Мария Ладовинска

Резюме

Статията използва гледната точка на носители на езика, за да представи един аспект на темата за инфинитивния подлог в съвременния италиански език, който не може да бъде извлечен чрез граматиката на изречението. Изследването се базира на корпус, извлечен от страниците на три романа – съвременна италианска художествена проза – и на анкета, разпространена сред двадесет носители на езика. Чрез лингвистичен анализ на отговорите на информантите по създадената за целта анкета е интерпретирана гледната им точка с оглед на изследваното явление. Основна цел на изследването е да достигне до стратегиите, които прилагат носителите на езика при тълкуване на езиковите факти, както и да се опита да даде отговор на въпроса защо нарушаването на синтактичните норми не пречи на разбирането на текста.

Ключови думи: инфинитив, подлог, италиански език, анкета, носители на езика

Настоящата статия представя част от анкета, проведена с двадесет информанти носители на езика, и нейния анализ за целите на емпирично изследване върху инфинитивния подлог с неясна референция в съвременния италиански език.

Неизменно условие в италианския език за употреба в подчинени имплицитни изречения на инфинитив с различен подлог от подлога на главния глагол е подлогът на инфинитива да съвпада с прякото или с дателното допълнение на главния глагол. Условията,

Мария Ладовинска

при които при различни подлози на главното и на подчиненото изречение в подчиненото се употребява инфинитив, са разгледани, например, в Сериани (1989: 552, 581); Морети & Орвието (1980: 28–33, 40, 47, 50, 55, 74, 77, 88, 98); Раданова (2000: 224); Кирякова & Бояджиева (2003: 325, 328); Пранди (2011).

¹ Тук и надолу, ако не е посочено друго, преводът е на автора (М.Л.).

Оказва се, че в съвременния италиански език съществуват недопустими от гледна точка на граматиката на изречението употреби на инфинитива, чийто подлог има референт, различен от референта на предшестващия го управляващ глагол. Отклонението от нормата при употребата на инфинитив в тези случаи се състои в това, че подлогът му:

- не е съотносим с елемент с функция на допълнение в главното изречение,
- не може да бъде извлечен с помощта на синтаксиса на изречението,
- може да бъде идентифициран само при наличието на достатъчно обширен контекст, който надскача рамките на отделното изречение.

Илюстрация на разглежданото явление е преводът на български, в контекст и без контекст, на кратък откъс от роман на италианския писател А. Де Карло. Очевидно е, че смисълът на подчертаната част, която съдържа инфинитив на италиански, се променя драстично, ако инфинитивът е придружен само от главния спрегнат глагол, който го води¹:

“Gli ho chiesto «E adesso cosa vuoi fare?», anche se non ero sicuro di sentire la mia voce.” (Де Карло 1989: 119).

Смисъл в контекст: „Попитах го „И сега какво ще правиш?“, въпреки че не бях сигурен, че чува гласа ми.“

Смисъл без контекст: “...*non ero sicuro di sentire la mia voce.*” = „...не бях сигурен, че чувам гласа си.“

ИНФИНИТИВНИЯТ
ПОДЛОГ С НЕЯСНА
РЕФЕРЕНЦИЯ В
СЪВРЕМЕННИЯ
ИТАЛИАНСКИ ЕЗИК
ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА
НОСИТЕЛИТЕ НА ЕЗИКА

Целта на изследването, част от което представя настоящата статия, бе да достигне до стратегиите, които използват носителите на езика при тълкуването на езиковите факти; да потърси отговор на въпроса защо нарушаването на синтактичните норми не пречи на разбирането на текста; да се направи опит за идентифициране на елементите, които гарантират семантичната цялост на текстове, съдържащи изследваното явление.

Подходящ изследователски инструмент за събиране на емпирични данни се оказа анкетата, базирана на корпус от примери, извлечени от писмената форма на езика (съвременна италианска художествена проза). За целите на изследването най-уместно се оказва съдействието на информанти, студенти с майчин език италиански. Предвид професионалното обкръжение на автора на проучването, най-достъпни информанти бяха именно тези от академичните среди. Подробности за съставянето, пилотирането на анкетата и участниците са представени в Ладовинска (2014).

Примерите, включени в статията, са представени за целите на анализа в два варианта – кратък и разширен. Съответно, анализът обхваща и двата варианта, за да се установи дали инфинитивният подлог е разбираем във всеки от случаите.

В **кратките откъси** (отбелязани с „а“) е изолирана съвкупността управляващ глагол и подчинен инфинитив плюс ядрените, а понякога и малкото обстоятелствени елементи, които заедно образуват текст, който би трябвало да е напълно разбираем, ако не е неявният подлог на инфинитива. Това са изречения, които са „извлечени от текстовия или ситуационния им контекст“, които са „отворени за различни тълкувания“. Поставени в конкретен текстови или ситуационен контекст т.е. „в света на споделените познания на събеседниците, декодирането чрез инференция става лесно и очевидно.“ (Скюте 2009: 110).

Разширените откъси (отбелязани с „б“) представят номинативната верига на инфинитивния подлог с

Мария Ладовинска

неясна референция, т.е. минимално необходимия контекст за идентифицирането на неявния подлог.

Двата вида откъси, кратък и разширен, бяха включени в анкета. Анкетата също бе разделена на две части, попълнени от информантите независимо една от друга, така че тълкуването на всеки кратък вариант да е максимално независимо от това на съответния разширен. Всяка от двете части на анкетата е предшествана от една и съща двойка въпроси във връзка с подлога на инфинитива от съответния откъс. Съвсем целенасочено въпросите са формулирани като е избегната каквато и да било специализирана терминология, която би могла да повлияе на резултатите².

Всеки от откъсите на италиански в статията, следван от официално публикуван превод на български³, е придружен от отговорите на анкетираните на двата въпроса, събрани в двете колони на таблица, според оригиналния правопис и пунктуация, предложени от информантите. Чрез лингвистичен анализ на текста е интерпретирана гледната точка на носителите на езика с оглед на изследваното явление, като същевременно са проследени възможните предварителни фоновни познания, които примерите активират в съзнанието на потенциалния реципиент и благодарение на които кохерентността е осигурена дори и при наличието на празноти като неявния подлог на инфинитива.

Съставянето на анкетата върху обекта на изследването, с оглед и на поставените цели, както и използваният метод за анализ, са съгласувани с датската италианистка, специалист в областта на италианското езикознание и в частност на текстовата лингвистика и на италианския инфинитив, проф. Гунвер Скуоте.

Необходимо е да се спомене, че един от двадесетте информанти, отбелязан със звездичка (*) във всяка таблица, не е дал отговори, като е изтъкнал следната причина: „Разбирам целта на анкетата, но не ми беше възможно да отговоря за природата на инфинитива, който по дефиниция е нелична глаголна форма и следователно без подлог, доколкото лично аз го чувствам.

² Прочети внимателно следните изречения и се опитай да попълниш двете празни полета под всяко от тях с нужната информация според инструкциите:

1) В кутийката, отбелязана с номер 1, която следва всяко изречение, се опитай да посочиш, евентуално с местоимение (аз, ти, той...), човека или обекта, който извършва действието, изразено от подчертаня глагол.

2) В кутийка номер 2 посочи елемента от изречението, който ти помогна да достигнеш до тази информация.

³ За превода на български вж. **Екскерпирани литературни източници** в края на статията.

ИНФИНИТИВНИЯТ
ПОДЛОГ С НЕЯСНА
РЕФЕРЕНЦИЯ В
СЪВРЕМЕННИЯ
ИТАЛИАНСКИ ЕЗИК
ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА
НОСИТЕЛИТЕ НА ЕЗИКА

⁴ Преводът на български на кратките откъси е съобразен с официално публикувания и има само информативен характер за българския читател, без обаче да дава представа за липсата на еднозначен и точен смисъл на италианския глагол в инфинитив, за която говорят носителите на езика в анкетата.

В много случаи изразява „цел“ или самият той представява подлога на изречението.“

Първият откъс е извлечен от романа “*Mal di pietre*” („Лек за камъни“) на М. Агус.

1-a

“...diceva sempre che non c’era ragione strategica per aver mutilato la città in quel modo...”

(„...казвал винаги, че не е имало стратегическа причина да се съсипе градът по такъв начин...“)⁴

	1	2
Информант 1	non è possibile comprendere se il sogg. della mutilazione è colui che “diceva”	–
Информант 2	lui / lei	diceva
Информант 3	egli (soggetto)	l’uso dell’infinito passato
Информант 4	lui/lei/loro/noi/voi	“diceva sempre”
Информант 5	essi	per aver
Информант 6	non si sa	–
Информант 7	lui	diceva
Информант 8	–	–
Информант 9	–	–
Информант 10	è impersonale	–
Информант 11	–	–
Информант 12	–	–
Информант 13	lui / loro / noi	diceva
Информант 14	il generale	ragione strategica
Информант 15	impersonale	–
Информант 16	lui	diceva
Информант 17	lui	diceva
Информант 18	loro / lui / lei	diceva, mutilato la città
Информант 19	egli / essa	diceva
Информант 20	noi / essi	diceva

Таблица 1. Отговори на информантите на пример 1-a.

Резултатите от анкетата показват, че наличието на глагол, който въвежда непряка реч (*diceva ... che* – казвал ..., че), кара почти половината от запитаните

Мария Ладовинска

да слагат знак за равенство между неговия подлог и подлога на сложния инфинитив *aver mutilato*. Подобен отговор е ценно свидетелство за това как, оказвайки се пред дадена конструкция, носителите на езика имат определени очаквания по отношение на тълкуването ѝ, като се опират на собствения си езиков опит⁵.

⁵ Срв. Симоне (1996: 35): „... нашият ум има склонността да изработва очаквания върху всеки текст, пред който се намира. (...) Въобще, умът в известен смисъл е консервативен – ако всеки текст е напълно различен от останалите, за да го разберем (или напишем) би било необходимо такова усилие, което да ни откаже да опитаме.“

Само един от информантите, Информант 1, коментира с право, че „не е възможно да се разбере дали подлогът на съсипването е този, който ‘казвал’“. Останалите шест анкетиранни, които не са взели под внимание глагола, въвеждащ непряка реч, са дали следните отговори: един от запитаните е коментирал, че не е ясно кой е подлогът; други двама са констатирани, че подлогът е безличен; два от отговорите посочват като подлози съответно *egli* (той) и *essi* (те), като привеждат странни аргументи; накрая има и едно мнение, че подлогът на инфинитива е *il generale* (генералът) – вероятно анкетираният е достигнал до този подлог с малко въображение като е имал предвид ограничения контекст, в който се говори за *ragione strategica* (стратегическа причина).

1-6

“Anche l’idea di nonna, pur non intendendosi di politica, era che non è possibile che tutti i Tedeschi invasori dell’Italia fossero cattive persone. (...) Suo marito, che invece di politica si intendeva (...) diceva sempre che non c’era ragione strategica per aver mutilato la città in quel modo, eppure tutti i piloti dei B17, le fortezze volanti, non potevano essere malvagi, no? Ci saranno state anche fra loro delle brave persone.”

(„И баба, макар че не разбираше от политика, мислела, че не е възможно всички германци нашественици в Италия да са били лоши хора. (...) Мъжът ѝ, който разбирал от политика (...) казвал винаги, че не е имало стратегическа причина да се съсипе градът по такъв начин, и все пак не е възможно всичките пилоти на В-17, летящите крепости, да са били лоши хора, нали? Сигурно и между тях е имало добри хора.“)

ИНФИНИТИВНИЯТ
ПОДЛОГ С НЕЯСНА
РЕФЕРЕНЦИЯ В
СЪВРЕМЕННИЯ
ИТАЛИАНСКИ ЕЗИК
ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА
НОСИТЕЛИТЕ НА ЕЗИКА

	1	2
Информант 1	i tedeschi	si parla di piloti tedeschi, dunque sono loro ad aver mutilato la città
Информант 2	loro	piloti, fortezze
Информант 3	essi (i tedeschi)	il contesto
Информант 4	loro	frase con “i tedeschi”
Информант 5	i piloti dei B17	anche fra loro
Информант 6	i Tedeschi invasori	chi ha mutilato?
Информант 7	loro	Tedeschi
Информант 8	loro	tedeschi
Информант 9	–	–
Информант 10	è impersonale	–
Информант 11	essi	i tedeschi
Информант 12	essi	i piloti
Информант 13	loro	i tedeschi
Информант 14	gli invasori	politica
Информант 15	essi	i tedeschi invasori d’Italia
Информант 16	essi	tedeschi
Информант 17	loro	i tedeschi
Информант 18	loro	tedeschi, piloti dei B17
Информант 19	essi (loro)	tutti i tedeschi / piloti
Информант 20	essi	sogg. espresso “tedeschi”/”i piloti”

Таблица 2. Отговори на информантите на пример 1-6.

С изключение на един от информантите, всички останали са посочили не някакъв безличен подлог, а *i Tedeschi* (германците) в ролята на неизразен, но под-разбран подлог на сложния инфинитив *aver mutilato*. Очевидно анкетираните са прибегнали до „компакт-ния пакет от вече складирани и споделени познания, тоест до част от нашата енциклопедия“ (Симоне 2008: 447). Знанията, почерпани от тази енциклопедия, се отнасят до факта, че „германците нашественици в Италия“ са свързани несъмнено със събитията около Втората световна война и бомбардировките на немците над Италия.

В такъв случай, *i piloti dei B17* (пилотите на В-17) представлява семантично повторение на първоспоменаването *i Tedeschi invasori dell’Italia* (германци

Мария Ладовинска

нашественици в Италия), изразено посредством перифраза. Семантичното повторение е осъществено на базата на фонови познания, които се предполага, че са споделени от продуцента и реципиента. Очевидно е, че перифразата не е затруднила реципиентите. Още повече, че шест от информантите са посочили *i piloti* (пилотите) за елемента, който ги е насочил към подлога на сложния инфинитив.

Откъсът е отлична илюстрация на неизразения ясно и точно подлог на инфинитива в текста, но достижим чрез споделените фонови познания, благодарение на семантични и прагматични фактори.

Откъсите, които следват, са част от романа “*Un posto nel mondo*” („Кътче в света”) на Ф. Воло.

2-а

“*Lasciando stare il terremoto, quale sarà delle quattro possibilità per non venire?*”

(„Като изключим земетресението, коя от четирите възможности ще е, за да не дойде?“)

	1	2
Информант 1	la frase non è corretta	–
Информант 2	?	?
Информант 3	egli / ella (soggetto)	In realtà questa frase è in un italiano molto colloquiale, quindi scorretto dal punto di vista formale... comunque a suggerirmi l'individuazione del referente è l'uso della congiunzione “per”.
Информант 4	io/tu/lui/lei/noi/voi/loro	forma diretta + forma imperson.
Информант 5	lui/lei	venire
Информант 6	non si sa	ambiguità del verbo all'infinito; per me? noi? etc.
Информант 7	lui	–
Информант 8	–	–
Информант 9	–	–
Информант 10	è impersonale	–
Информант 11	–	–

ИНФИНИТИВНИЯТ
ПОДЛОГ С НЕЯСНА
РЕФЕРЕНЦИЯ В
СЪВРЕМЕННИЯ
ИТАЛИАНСКИ ЕЗИК
ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА
НОСИТЕЛИТЕ НА ЕЗИКА

	1	2
Информант 12	egli / ella	venire
Информант 13	lui / lei – loro	per non venire
Информант 14	i terremotati	terremoto
Информант 15	impersonale	–
Информант 16	tu, lui, voi, loro	lasciando
Информант 17	tu	–
Информант 18	lui / lei / loro	venire
Информант 19	egli / essa / loro	per non venire
Информант 20	egli	...per non ...

Таблица 3. Отговори на информантите на пример 2-а.

Сред единадесетте опита, които са направили анкетираните да мотивират предположението си за подлог на инфинитива *non venire*, в пет от тях е посочен като подсказващ елемент именно глаголят *venire* (идвам) вероятно заради лексикалното му значение. Очевидно, водени от прагматични подбуди, информантите са свързали подлога на инфинитива с някакво трето лице, различно както от този, който отправя въпроса, така и от този, който го възприема. Вероятно затова същите петима са изтъкнали като инфинитивен подлог субект в трето лице ед. ч. или ед. и мн.ч. едновременно *lui/lei* (той/тя) или *lui/lei/loro* (той/тя/те).

Един от анкетираните е изтъкнал като насочващ елемент *il terremoto* (земетресението), поради което и подлогът на инфинитива, според него, са *i terremotati* (претърпелите земетресение). Интересен е и отговорът на друг от информантите, който мотивирайки избора си с деепричастието *lasciando* (като оставим, като изключим), е посочил като възможни подлози второ и трето лице ед. и мн. ч. – *tu, lui, voi, loro* (ти, той, вие, те).

Двама от анкетираните са предположили, че подлогът е безличен, но не са обяснили защо са решили така. Още двама от носителите на езика, без да мотивират избора си, са обявили „ти“ и „тя“ за възможни подлози. Други двама са обявили, че са се ръководили от предлога *per* (наречен от тях „съюз“), за да се сп-

Мария Ладовинска

рат на трето лице ед. ч. („той“ или „той/тя“) като подлог на инфинитива. Налице е и отговор, според който всички подлози са възможни. Основание за такава гледна точка анкетираният е намерил в наличието на прекия въпрос. И наистина, на пръв поглед, няма елемент в изречението, който да насочва към подлога на инфинитива *non venire*.

В една група можем да обединим отговорите на трима от информантите, всеки от които по свой начин е обяснил защо е трудно и почти невъзможно да се посочи подлог на инфинитива. Според първия от тях „изречението не е правилно“, според втория не е възможно да се посочи референтът на неизказания подлог заради „неяснота на глагола в инфинитив“, а според третия „изречението е на силно разговорен италиански и следователно неправилен от формална гледна точка“. Въпреки тази очевидна аграматичност, носителите на езика са предложили много и разнообразни отговори за същността на инфинитивния подлог.

2-б

“Una sera avevamo appuntamento alle nove a casa mia, ma alle dieci e dieci non era ancora arrivato. Lo chiamo ma non risponde. Strano che non mi abbia avvisato. Fosse stata una serata qualsiasi non mi sarei preoccupato, ma era mercoledì (...) Il mercoledì se è in ritardo me lo dice. (...) Lasciando stare il terremoto, quale sarà delle quattro possibilità per non venire? Si sarà ubriacato? Sarà andato a far vedere un appartamento a una cliente (...)?”

(„Една вечер имахме среща в девет часа в моя дом, но в десет и десет той още не се бе появил. Обаждам му се, но не отговаря. Странно, че не ме бе предупредил. Ако беше някоя обичайна вечер, нямаше да се безпокоя, но беше сряда (...) Ако имаше намерение да закъснява в сряда, винаги ме предупреждаваше. (...) Като изключим земетресението, коя от четирите възможности ще е, за да не дойде? Напил се е? Отишъл е да покаже апартамент на някоя клиентка (...)“)

ИНФИНИТИВНИЯТ
ПОДЛОГ С НЕЯСНА
РЕФЕРЕНЦИЯ В
СЪВРЕМЕННИЯ
ИТАЛИАНСКИ ЕЗИК
ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА
НОСИТЕЛИТЕ НА ЕЗИКА

	1	2
Информант 1	lui (il suo amico)	il contesto fa capire che chi non viene è il suo amico
Информант 2	lui	arrivato, lo chiamo, ubriacato
Информант 3	egli	il contesto
Информант 4	lui	frasi precedenti e seguenti che parlano di un 'lui'
Информант 5	lui	non era ancora arrivato
Информант 6	lui	lui non era ancora arrivato, sue ragioni per non venire
Информант 7	lui	ancora arrivato
Информант 8	lui	lo
Информант 9	–	–
Информант 10	lui	lo chiamo... si sarà ubriacato...
Информант 11	lui	arrivato
Информант 12	egli	lo
Информант 13	lui	lo
Информант 14	lui	-to di "arrivato"
Информант 15	egli	non era ancora arrivato
Информант 16	lui	verbi 3 ^a pers. sing.
Информант 17	lui	arrivato
Информант 18	lui	arrivato, lo, ubriacato, andato
Информант 19	egli (lui)	arrivato/lo chiamo/ubriacato/ andato
Информант 20	egli	sogg. espresso

Таблица 4. Отговори на информантите на пример 2-б.

За целите, които си поставя изследването, беше важно носителите на езика да успеят да разпознаят вършителя на действието, изразено от глагола в инфинитив, като се ориентират в минимално необходимия контекст, който евентуално би могъл и да не съдържа референта (инфинитивния подлог) под формата на именна синтагма. А това е наложително условие, чиято липса според Симоне (2008: 416) прави невъзможна интерпретацията от страна на реципиента. Примерът представлява именно случай на липса на референт, представен от именна синтагма. Въпреки това информантите са се ориентирали безпогрешно като са посочили подлога на инфинитива, подсказан им от глаголните съгласувания.

Мария Ладовинска

Разнообразни граматически елементи са насочили информантите към подлога на инфинитива в трето лице, ед.ч. м.р. – спрегнатите в трето лице ед.ч. глаголи, миналите причастия в м.р. ед.ч., местоименната клитика в м.р. ед.ч. с функция на пряко допълнение – *lo*.

3-а

“*Com'è stato cambiare così radicalmente la propria vita, trovare la forza di farlo?*”

(„Как стана така, че намери сили да промениш радикално живота си?“)

	1	2
Информант 1	non si capisce il soggetto	–
Информант 2	tutti i soggetti sono possibili (dipende dal contesto precedente)	infinito del verbo
Информант 3	tu	il punto interrogativo finale
Информант 4	tu/voi/lui/lei/loro	infiniti + “la propria vita”
Информант 5	lui/lei	la propria vita
Информант 6	non si sa	Domanda retorica priva di soggetto?
Информант 7	tu	com'è stato
Информант 8	–	–
Информант 9	–	–
Информант 10	è impersonale	–
Информант 11	–	–
Информант 12	–	–
Информант 13	tu	propria – ?
Информант 14	tu	il punto di domanda
Информант 15	impersonale	–
Информант 16	tu, egli	verbi, contesto
Информант 17	tu	–
Информант 18	tu / lei / lui	propria vita
Информант 19	tu / voi	la propria vita
Информант 20	tu	...propria...+ ”?” domanda diretta

Таблица 5. Отговори на информантите на пример 3-а.

ИНФИНИТИВНИЯТ
ПОДЛОГ С НЕЯСНА
РЕФЕРЕНЦИЯ В
СЪВРЕМЕННИЯ
ИТАЛИАНСКИ ЕЗИК
ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА
НОСИТЕЛИТЕ НА ЕЗИКА

Този пример е интересен поради факта, че една синтактична особеност, като наличието на въпросително изречение, не е останала незабелязана от пет от анкетираните. Четирима от тях са посочили без колебание *tu* (ти) като подлог на свързаните със съчинителна връзка инфинитиви, а според петия от тях става въпрос за „риторичен въпрос, лишен от подлог“.

Двама от информантите, които са взели под внимание въпросителния знак, плюс още четирима, са се съобразили и с една семантико-лексикална особеност – наличието на притежателната форма *propria* в словосъчетанието *la propria vita* (живота си/своя живот). Този път, обаче, лексикалният насочващ елемент ги е отвел до най-разнообразни решения – за подлог на инфинитива са посочили не само *tu* (ти), но също и *lui* (той), *lei* (тя), *voi* (вие) и *loro* (те).

Заслужава внимание и мнението на онези четири носители на езика, според които подлогът на инфинитивите *cambiare* и *trovare* или е безличен, или би могъл да се отнася за различни лица.

3-6

“Una volta Michele mi ha raccontato che una sera tu gli hai fatto un discorso e che dopo un po’ hai cambiato totalmente vita e te ne sei andato, hai iniziato a viaggiare. Michele parla un sacco di te. Com’è stato cambiare così radicalmente la propria vita, trovare la forza di farlo?”

(„ – Веднъж Информант 10 ми разказа, че една вечер си му държал някаква реч и малко след това си променил напълно живота си и си си отишъл, започнал си да пътуваш. Информант 10 страшно много говори за теб. Как стана така, че намери сили да промениш радикално живота си?“)

	1	2
Информант 1	tu	il contesto fa capire che chi ha cambiato vita sei tu
Информант 2	tu	te, di te
Информант 3	tu	il contesto
Информант 4	tu	“tu gli hai fatto un discorso” + DD

Мария Ладовинска

	1	2
Информант 5	tu	tu gli hai fatto-hai cambiato
Информант 6	tu	(tu) hai iniziato
Информант 7	tu	te
Информант 8	tu	te / tu
Информант 9	–	–
Информант 10	tu	prima: “hai cambiato”
Информант 11	tu	tu / te
Информант 12	tu	te
Информант 13	tu	hai cambiato
Информант 14	tu	te ne sei andato
Информант 15	tu	Michele parla un sacco di te.
Информант 16	tu	te
Информант 17	tu	te
Информант 18	tu	hai fatto, hai cambiato vita
Информант 19	tu	tu/hai/sei andato/hai iniziato/te
Информант 20	Tu	propria... + discorso diretto

Таблица 6. Отговори на информантите на пример 3-б.

Всички информанти без изключение са посочили *tu* (ти) като подлог на свързаните със съчинителна връзка инфинитиви *cambiare* и *trovare*. Въпреки това си струва да се разгледат насочващите елементи, които са ги отвели до този отговор. Двама от анкетираните са изтъкнали подсказващ елемент от прагматично естество – наличието на пряка реч. Други са се опрели на личните местоимения *tu* (ти), *di te* (за теб) и на клистиката *te* като част от спрегнатия глагол *te ne sei andato* (си си отишъл). На една трета част от анкетираните са послужили като насочващи елементи спрегнатите във второ лице ед. ч. глаголи.

4-а

“Il bar sotto casa (...) ha cambiato gestione e quella nuova ha messo la pay TV per guardare le partite.”

(„Барът под дома ми беше сменил собственика си (...) и новият бе сложил „платена ТВ“, за да се гледат мачовете.“)

ИНФИНИТИВНИЯТ
ПОДЛОГ С НЕЯСНА
РЕФЕРЕНЦИЯ В
СЪВРЕМЕННИЯ
ИТАЛИАНСКИ ЕЗИК
ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА
НОСИТЕЛИТЕ НА ЕЗИКА

	1	2
Информант 1	i clienti del bar	–
Информант 2	tutti i soggetti sono possibili (dipende dal contesto precedente)	infinito del verbo
Информант 3	noi (clienti del bar)	la subordinata causale “per guardare” suggerisce un soggetto indefinito
Информант 4	noi/loro	“per guardare”, “pay TV”
Информант 5	noi	per
Информант 6	non si sa	complemento di causa?
Информант 7	noi	bar
Информант 8	–	–
Информант 9	–	–
Информант 10	è impersonale	–
Информант 11	–	–
Информант 12	essi	–
Информант 13	noi	le partite
Информант 14	il bar	pay TV
Информант 15	impersonale	–
Информант 16	la nuova gestione	ha messo
Информант 17	lei	quella ha messo
Информант 18	la gente	guardare le partite
Информант 19	egli / il bar	ha cambiato / ha messo
Информант 20	impersonale	fine generico

Таблица 7. Отговори на информантите на пример 4-а.

Липсата на отговори при трима от информантите разкрива трудностите, които са имали някои от тях при разбирането на изречението. За голямата част от далите отговор е ясно, че не кохезията (тоест съвкупността от граматическите механизми) гарантира кохерентността на откъса. Спрегнатият в трето лице ед. ч. глагол *ha messo* (сложи, постави), който управлява инфинитива, е подвел само трима от анкетираните, като ги е накарал да посочат като подлог на инфинитива *guardare* вършител отново в трето лице ед. ч. Друга малка част от носителите на езика са разчитали на лексикални насочващи елементи като *pay TV* (платена телевизия) и *bar* (бар), за да стигнат до

Мария Ладовинска

извода, че тези, които гледат мачовете в бара са неговите посетители.

Трима от анкетираните са се спрели много логично на безличен подлог, вероятно защото са разтълкували подчиненото изречение за цел “per guardare le partite” като “perché si guardassero le partite” (за да се гледат мачовете).

4-б

“Il bar sotto casa nel periodo che sono stato via ha cambiato gestione e quella nuova ha messo la pay TV per guardare le partite. Praticamente è come essere allo stadio, perché anche al bar la gente fa i cori. Spesso è fastidioso. Dopo un po' di tempo ho sviluppato la capacità di capire il risultato della partita in base alle bestemmie o alle grida di gioia.”

(„Барът под дома ми беше сменил собственика си, докато ме нямаше, и новият бе сложил „платена ТВ“, за да се гледат мачовете. Практически е, като че си на стадиона, защото и в бара хората викат в хор. Често е досадно. След известно време развих способността да разбирам резултата от мача от псувните и радостните възгласи.“)

	1	2
Информант 1	i clienti del bar	il contesto chiarisce che chi guarda la tv sono i clienti
Информант 2	più soggetti possibili	–
Информант 3	noi (la gente)	il contesto
Информант 4	loro	frase “Il bar sotto casa nel periodo che sono stato via ha cambiato gestione e quella nuova ha messo la pay TV per guardare le partite.”
Информант 5	la gente	anche al bar la gente
Информант 6	?	complemento di fine o scopo
Информант 7	noi	bar
Информант 8	gente / loro	gente
Информант 9	–	–
Информант 10	impersonale oppure “la gente”	se “per guardare”=“perché la gente guardi le partite”
Информант 11	–	–

ИНФИНИТИВНИЯТ
ПОДЛОГ С НЕЯСНА
РЕФЕРЕНЦИЯ В
СЪВРЕМЕННИЯ
ИТАЛИАНСКИ ЕЗИК
ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА
НОСИТЕЛИТЕ НА ЕЗИКА

⁶ Както уточнява Лайънс, цитиран от Конте (1988: 23): „в ролята на анафора може да бъде и някакъв междутекстов референт (...), някакъв референт, който присъства в езиковия свят и който е от голямо значение както за говорещия, така и за слушащия в момента на говоренето“.

	1	2
Информант 12	essi	la gente
Информант 13	loro	la gente
Информант 14	il bar	pay TV
Информант 15	essa	anche al bar la gente
Информант 16	bar / io	ho sviluppato
Информант 17	lui	ha messo
Информант 18	lei / essa	la gente
Информант 19	il bar	ha cambiato / ha messo
Информант 20	impersonale	fine generico

Таблица 8. Отговори на информантите на пример 4-б.

По-голямата част от анкетираните са се насочили безпогрешно към референта *la gente* (хората), назовавайки го още *i clienti* (клиентите), *loro* (те), *noi* (ние), или дори идентифицирайки го с *il bar* (бара). Всички тези обекти с изключение на последния, обаче, не са предварително въведени текстови референти (срв. Конте 1988: 32). По-скоро имат функция на междутекстови референти⁶. Вероятно именно заради следпоставения текстов референт информантите са се колебали в коя колона да поставят термина, който се отнася до подлога на инфинитива *guardare* – термин, който би стоял еднакво добре във всяка една от двете колони.

Отговорите на носителите на езика разкриват, освен това, интересно явление или по-точно находчива стратегия. Става въпрос за използването на лексикалните елементи *il bar* и *la gente* при идентифицирането на неизказания подлог. По-голямата част от информантите са ги посочили или като елемент, който им е подсказал кой е подлогът на глагола в инфинитив, или като премълчания инфинитивен подлог.

Според двама от информантите подлогът на инфинитива *guardare* е безличен. Обосновали са избора си с начина, по който са разтълкували подчиненото изречение “*per guardare le partite*” – като изразяващо цел в най-общ смисъл (за да се гледат мачовете) или като подчинено изречение за цел с личен глагол (за да

Мария Ладовинска

гледат хората мачовете). Един от анкетираните е изразил мнение, че възможните подлози са повече от един, вероятно представяйки си отново цел в най-общ смисъл, изразена от подчиненото изречение “*per guardare le partite*”. Любопитен е отговорът на друг носител на езика, който се е отказал да посочи евентуален подлог на инфинитива. Отбелязал е колебанието си с въпросителен знак, но в замяна на това е предложил като насочващ елемент смисъла на „допълнение за цел“ на подчиненото изречение “*per guardare...*”.

Тези разнообразни интерпретации, предложени от носителите на езика, потвърждават, от една страна, значимостта на субективния фактор: „даден реципиент А може и да не разполага с достатъчен пакет от знания, за да си даде сметка за кохерентността на някакво изказване, докато реципиентът Б може да притежава пакета, който му позволява да улови тази кохерентност.“ (вж. Симоне 2008: 448). От друга страна, свидетелстват, че адресатът на текста е този, който придава смисъл на онова, което чете или слуша, като се опитва да достигне до тълкуване, което съответства на личния му опит за устройството на света. Следователно, кохерентността наистина не е вътрешно присъщо на текста свойство, а произтича от интерпретативната дейност на адресата.

Последният откъс е извлечен от книгата “*Va’ dove ti porta il cuore*” („Върви накъдето те води сърцето“) на С. Тамаро.

5-а

“Il rimorso più grande è quello di non avere mai avuto il coraggio di contrastarla, di non averle mai detto: “Hai torto marcio, stai commettendo una sciocchezza.”.”

„Най-голямото ми угризение е, че нито веднъж не се осмелих да ѝ се противопоставя, че нито веднъж не ѝ казах: „Вървиш по грешен път, готвиш се да извършиш лудост.““

ИНФИНИТИВНИЯТ
ПОДЛОГ С НЕЯСНА
РЕФЕРЕНЦИЯ В
СЪВРЕМЕННИЯ
ИТАЛИАНСКИ ЕЗИК
ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА
НОСИТЕЛИТЕ НА ЕЗИКА

	1	2
Информант 1	<i>io</i> oppure <i>noi</i> (il parlante è coinvolto)	–
Информант 2	io (percezione soggettiva, il sogg. potrebbe forse anche essere un altro)	la narrazione sembra essere in 1 ^a persona
Информант 3	io	La presenza del complem. oggetto “la”, e del complem. di termine “le”.
Информант 4	io/noi	frase intera
Информант 5	io	avuto – detto
Информант 6	io; noi?	discorso diretto
Информант 7	io	aver mai avuto
Информант 8	–	–
Информант 9	–	–
Информант 10	è impersonale	–
Информант 11	–	–
Информант 12	io	–
Информант 13	io / noi	di non avere
Информант 14	io	il rimorso
Информант 15	impersonale	–
Информант 16	io	contrastarla, averle
Информант 17	io	–
Информант 18	io / lui / lei	“hai..., stai...”
Информант 19	io / essa	“hai... stai” / contrastarla
Информант 20	io/noi	il rimorso (-a agg. possessivo)

Таблица 9. Отговори на информантите на пример 5-а.

Сред всичките седемнадесет отговора се открояват тези на двама от информантите, които заявяват, че подлогът на инфинитивите, свързани със съчинителна връзка, е в първо лице, ако се съди по лексикален елемент – съществителното *rimorso* (угризение). Според тях „угризението“ би трябвало да бъде приписано на някакъв субект в първо лице ед. или мн. ч.

Друга гледна точка, която прави впечатление, е позицията на един от анкетираните, че щом става въпрос за пряка реч, то този, който произнася думите,

Мария Ладовинска

поставени в кавички, тоест подлогът на намиращите се преди пряката реч инфинитиви, е „аз“ или „ние“.

Друг от анкетираните, след като не е намерил очевиден и конкретен насочващ елемент в мини контекста, се е доверил на интуицията си и на „субективното възприятие“, предполагайки, че подлогът на инфинитивите е в първо лице ед.ч.

Въпреки че не е посочил никакъв подсказващ елемент, още един от информантите е предложил „аз“ или „ние“ като възможни подлози на инфинитивите, воден от убеждението, че „говорещият е замесен“.

Интересен е и изборът на други двама анкетиранни, които са изтъкнали като подсказващи елементи двете местоименни клитики *la* и *le* с функция съответно на пряко и на дателно допълнение. Благодарение на присъствието им и двамата са посочили подлози на инфинитивите в първо лице ед.ч.

В оскъдния контекст изглежда съвсем логичен и изборът на други двама носители на езика, според които подлогът е безличен.

5-6

“Soltanto negli ultimi anni, quando tu hai cominciato ad allontanarti, a cercare la tua strada, il pensiero di tua madre mi è tornato in mente, ha preso a ossessionarmi. Il rimorso più grande è quello di non avere mai avuto il coraggio di contrastarla, di non averle mai detto: “Hai torto marcio, stai commettendo una sciocchezza.””

„Едва през последните години, когато ти започна да се отдалечаваш от мен, да търсиш своя път, мисълта за майка ти се върна, дори ме завладя изцяло. Най-голямото ми угризение е, че нито веднъж не се осмелих да ѝ се противопоставя, че нито веднъж не ѝ казах: „Вървиш по грешен път, готвиш се да извършиш лудост.““

	1	2
Информант 1	io	“mi è tornato in mente”: ciò significa che sono io ad avere il rimorso

ИНФИНИТИВНИЯТ
ПОДЛОГ С НЕЯСНА
РЕФЕРЕНЦИЯ В
СЪВРЕМЕННИЯ
ИТАЛИАНСКИ ЕЗИК
ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА
НОСИТЕЛИТЕ НА ЕЗИКА

	1	2
Информант 2	io	narrazione in 1 ^a persona
Информант 3	io	il contesto
Информант 4	io	discorso in prima persona
Информант 5	io	mi è tornato
Информант 6	io	mi è tornato in mente (1 ^a pers.)
Информант 7	io	mi
Информант 8	io	mi
Информант 9	–	–
Информант 10	io	prima: mi è tornato
Информант 11	io	–
Информант 12	io	mi
Информант 13	io	mi
Информант 14	io	mi
Информант 15	io	mi è tornato in mente
Информант 16	io	mi
Информант 17	io	mi è
Информант 18	io	mi è tornato..., ossessionarmi
Информант 19	io	mi è tornato in mente
Информант 20	io	sogg. espresso prima

Таблица 10. Отговори на информантите на пример 5-б.

Анкетираните са почти единодушни като посочват клистиката *mi* на *mi è tornato in mente* (върна се в ума ми) или на *ossessionarmi* (завладя ме) като елемент, който подсказва кой е субектът, който изпитва угризение. Единствено на Информант 1 е хрумнало да свърже съществителното *rimorso* (угризение) с личността на описания от поредицата от инфинитиви. Прави впечатление, че както по отношение на краткия откъс, така и по отношение на разширения, част от информантите, макар и малко на брой, са отбелязали значимостта на лексикалния фактор, като са си послужили с него при идентифицирането на подлога на инфинитива.

Изводи

Получените резултати след анализа на отговорите на информантите хвърлят светлина върху стратеги-

Мария Ладовинска

ите, прилагани от носителите на езика в процеса на интерпретация. Освен това, те разкриват насочващите елементи, които помагат да се достигне до подлога на инфинитива с неясна референция, а също и още много детайли около начина, по който носителите на езика се ориентират в така наречените „синтактично деструктурирани изказвания“ (Симоне 2008: 375).

- Фактът, че кратките откъси остават непонятни дори за носителите на езика означава, че употребата на неспрегнат глагол в тези конструкции не е обичайна за италианския език и че има смисъл да се изследват механизмите, които позволяват на подобни „синтактично деструктурирани изказвания“ (Симоне 2008: 375) да бъдат семантично пълноценни.
- Трудностите, които срещат носителите на езика при разбирането на определена синтактична конструкция, очевидно с неграматична употреба на инфинитива, не представляват необяснимо и нелогично явление с оглед констатацията на Е. Сепир, че „...ако езикът беше напълно граматичен, той би бил най-съвършеното оръдие за изразяване на понятия. За нещастие или за щастие няма нито един език, тиранично последователен докрай. Във всички граматики има „изключения“ (Сепир 1934: 31, цит. по Димитрова 1989: 128). От друга страна, уменията за интерпретация на „неправилните изречения, които възникват в естествения език паралелно с безкрайното множество съвършено нови правилни изречения“ Чомски счита за „един от показателите на нормалното владение на езика“ (Чомски 1965: 446, цит. по Димитрова 1989: 156).
- Данните, събрани чрез анкетите, показват, че информантите имат определени очаквания по отношение на интерпретацията на дадена конструкция, тъй като разчитат на езиковия си опит.

ИНФИНИТИВНИЯТ
ПОДЛОГ С НЕЯСНА
РЕФЕРЕНЦИЯ В
СЪВРЕМЕННИЯ
ИТАЛИАНСКИ ЕЗИК
ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА
НОСИТЕЛИТЕ НА ЕЗИКА

- Анализът на данните разкри една находчива стратегия – при липса на сигурни граматически опори, адресатите си служат, може би съвсем интуитивно, но доста умело, със семантико-логически насочващи елементи, различни от граматическите. Оказва се, че често инфинитивният подлог с неясна референция се оказва достижим благодарение на семантични и прагматични фактори. Анкетираните прибягват до „компактния пакет от складирани и споделени знания, тоест до част от нашата енциклопедия”, която считат за валидна в дадения случай (Симоне 2008: 447). Казано другояче, „пропуските, оставени от повърхнинното изграждане на текста, могат да бъдат запълнени от фоновите знания, които всеки един от нас притежава” (пак там: 448).
- Различните тълкувания на един и същи кратък откъс, предлагани от анкетираните, както и различните използвани от тях насочващи елементи, представляват интересно явление, което хвърля светлина върху връзката между възприятие и интерпретация. Две датски италианистки предлагат обяснение на това явление: „всеки елемент от съдържанието, колкото и да е „обективен”, бива винаги филтриран от ума на говорещия, тъй като всеки акт на възприятие предполага винаги някаква доза интерпретация.” (Янсен 1999: 157). И още: „Не бива да се забравя, че и при интерпретация от страна на различни читатели, носители на езика, могат да съществуват значителни различия, зависещи от разнообразна гама от фактори (възраст, образование, морална и политическа ориентация, интереси и т.н.)” (Скюте 2008: 358).
- Резултатите от анкетата напълно оправдават избора само на информанти носители на езика. Проблемът за неясната референция на инфинитивния подлог в съвременния италиански език се оказва пряко свързан с теорията на пресупозициите, тоест на подразбраното. Това предо-

Мария Ладовинска

предели информанти да са именно носители на езика, чиято пресупозиционна база по правило се отличава с по-голяма стабилност от тази на не-носителите на езика (срв. Димитрова 1984: 124).

БИБЛИОГРАФИЯ

- Димитрова, Ст. (1984). *Текст и подтекст. Наблюдения над пресупозициите в руския дискурс*. София: Наука и изкуство.
- Димитрова Ст. (1989). *Лингвистична относителност*. София: Наука и изкуство.
- Кирякова И. & Бояджиева, Н. (2003). *Италианска граматика*. София: Хейзъл.
- Конте 1988: Conte, М.-Е. (1988). *Condizioni di coerenza. Ricerche di linguistica testuale*. Firenze: La Nuova Italia.
- Ладовинска, М. (2014). Разработване на анкета за емпирично текстолингвистично изследване на подлога на инфинитива в съвременния италиански език. В Богданов, С. (Ред.). *Традицията като вдъхновение*. София: Нов български университет, 124–143.
- Морети & Орвието 1980: Moretti, G. B., & G. R. Orvieto. (1980). *Grammatica italiana, vol. II, Il verbo*. Perugia: Benucci.
- Пранди 2011: Prandi, М. (2011). Subordinate, frasi. In *Enciclopedia dell'Italiano* [online]. Available from: [https://www.treccani.it/enciclopedia/frasi-subordinate_\(Enciclopedia-dell'Italiano\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/frasi-subordinate_(Enciclopedia-dell'Italiano)/) [Accessed 14 June 2021].
- Раданова, Н. (2000). *Практическа италианска граматика*. София: Везни-4.
- Сериани 1989: Serianni, L. (1989). *Grammatica italiana. Italiano comune e lingua letteraria*. Torino: UTET Libreria.
- Симоне 1996: Simone, R. (1996). Testo parlato e testo scritto. In Muñiz, María de las Nieves & France-

ИНФИНИТИВНИЯТ
ПОДЛОГ С НЕЯСНА
РЕФЕРЕНЦИЯ В
СЪВРЕМЕННИЯ
ИТАЛИАНСКИ ЕЗИК
ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА
НОСИТЕЛИТЕ НА ЕЗИКА

- sco Amella (a cura di). *La costruzione del testo in italiano. Sistemi costruttivi e testi costruiti, Atti del Seminario Internazionale di Barcellona (24–29 aprile 1995)*. Firenze: Franco Cesati Editore, 23–61.
- СИМОНЕ 2008: Simone, R. (2008). *Fondamenti di linguistica*. Roma: Laterza.
- Скюте 2008: Skytte, G. (2008). Il concetto di enciclopedia e la traduzione. In Nesi, A., & Maraschio, N. (a cura di). *Discorsi di lingua e letteratura italiana per Teresa Poggi Salani*. Pisa: Pacini Editore, 351–361.
- Скюте 2009: Skytte, G. (2009). La connessione «implicita». *Linguistica XLIX*, Ljubljana: Université de Ljubljana, Faculté des Lettres et Philosophie, 107–120.
- Янсен 1999: Jansen, H. (1999). Da riassunto a ridondanza. Densità informativa. In Skytte, G., Korzen I., Polito P., Strudsholm E. (a cura di). *Strutturazione testuale in italiano e in danese. Risultati di una indagine comparativa*. København: Museum Tusulanum Press, 153–251.

ЕКСЦЕРПИРАНИ ЛИТЕРАТУРНИ ИЗ-ТОЧНИЦИ

- Агус 2007/2006: Agus, M. (2007/2006). *Mal di pietre*. Roma: Nottetempo.
- Агус, М. (2008). *Лек за камъни*. София: Колибри (превод от италиански – Нели Раданова).
- Воло 2006: Volo, F. (2006). *Un posto nel mondo*. Milano: Mondadori.
- Воло, Ф. (2011). *Кътче в света*. София: Унискорп (превод от италиански – Румяна Сарайдарова).
- Де Карло 1989: De Carlo, A. (1989). *Due di due*. Milano: Mondadori.
- Тамаро 1996/1994: Tamaro, S. (1996/1994). *Va' dove ti porta il cuore*. Milano: Feltrinelli.
- Тамаро, С. (2011). *Върви накъдето те води сърцето*. София: Рива (превод от италиански – Бояна Петрова).